

ZARZĄD POWIATU W KIELCACH

Informacja

o funkcjonowaniu powiatowych
zakładów opieki zdrowotnej
w latach 1999 – 2008

Zatwierdził:

Zarząd Powiatu w Kielcach

Opracował:

Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej

Starostwa Powiatowego w Kielcach

Kielce, maj 2009r.

I. Wprowadzenie:

Po reformie administracyjnej kraju Powiat Kielecki z dniem 1 stycznia 1999r. przejął funkcję organu założycielskiego dla następujących samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej:

- 1) Zespół Opieki Zdrowotnej w Chmielniku – aktualna nazwa „**Szpital Powiatowy w Chmielniku**” została nadana Uchwałą Nr XVIII/48/2000 Rady Powiatu w Kielcach z dnia 22 listopada 2000 r.,
- 2) Wojewódzki Specjalistyczny Szpital Położniczo-Ginekologiczny i Noworodków w Kielcach - aktualna nazwa „**Świętokrzyskie Centrum Matki i Noworodka – Szpital Specjalistyczny w Kielcach**” została nadana Uchwałą Nr VI/32/2003 Rady Powiatu w Kielcach z dnia 26 czerwca 2003 r.
- 3) Międzyzakładowy Ośrodek Medycyny Pracy Nr 2 w Kielcach – aktualna nazwa „**Powiatowe Centrum Usług Medycznych w Kielcach**” została nadana Uchwałą Nr VIII/17/99 Rady Powiatu w Kielcach z dnia 20 maja 1999 r.

Przejęte Szpitale świadczyły usługi medyczne w ograniczonym zakresie a ich majątek trwały wynosił zaledwie kilka mln zł., nie były także wyposażone zbyt dobrze w sprzęt i aparaturę medyczną.

Majątek ten został przekazany Szpitalom w nieodpłatne użytkowanie Uchwałami Rady Powiatu: Nr XX/2/2001 z dnia 27 lutego 2001r. (Szpital Powiatowy w Chmielniku) i Nr XX/1/2001 z dnia 27 lutego 2001r. (Świętokrzyskie Centrum Matki i Noworodka – Szpital Specjalistyczny w Kielcach).

Jeszcze trudniejsza sytuacja dotyczyła Powiatowego Centrum Usług Medycznych w Kielcach, ponieważ jednostka ta nie została wyposażona przez Wojewodę w majątek trwały i prowadziła działalność w budynku dzierżawionym od Przedsiębiorstwa Usług Socjalnych Budownictwa w Kielcach.

Przejęte jednostki posiadały łącznie 265 łóżek szpitalnych, 22 poradnie specjalistyczne oraz świadczyły podstawową opiekę zdrowotną dla kilkunastu tys. mieszkańców Powiatu Kieleckiego, Miasta Kielce, Miasta i Gminy Chmielnik oraz Gminy Gnojno.

Po przekazaniu przez Radę Powiatu w Kielcach podstawowej opieki zdrowotnej dla Miasta i Gminy Chmielnik oraz Gminy Gnojno aktualnie podstawową opiekę zdrowotną

świadczy tylko Powiatowe Centrum Usług Medycznych w Kielcach, dla około 18 tys. mieszkańców.

We wszystkich jednostkach występowało stosunkowo wysokie zatrudnienie, które wynosiło łącznie ponad 570 etatów.

Równocześnie z przejęciem przez Powiat Kielecki jednostek służby zdrowia zmienił się w Polsce system jej finansowania. Wprowadzone zostały kasy chorych, z którymi jednostki zawierały umowy na świadczenie usług medycznych a organ założycielski pozbawiony był możliwości finansowania swoich jednostek.

W momencie przejęcia trzech powiatowych zoz ich łączne przychody (kontrakty) ze Świętokrzyskiej Regionalnej Kasy Chorych w Kielcach wynosiły około 14 mln zł.

II. I KADENCJA, lata 1999-2002

Stan przejętych jednostek oraz ich sytuacja finansowa wymusiły na organach Powiatu Kieleckiego konieczność wprowadzenia wielu zmian w nadzorowanych jednostkach. Sprawy dotyczące nadzorowania i monitorowania działalności powiatowych zoz Zarząd Powiatu realizował przy pomocy Wydziału Zdrowia i Polityki Społecznej Starostwa Powiatowego w Kielcach oraz Rad Społecznych jednostek.

Pierwsze działania zostały podjęte wobec Szpitala Powiatowego w Chmielniku. Opracowano szczegółowy plan działań przekształceniowych, który został przyjęty na sesji Rady Powiatu w dniu 30 czerwca 1999 r.

Następstwem restrukturyzacji Szpitala było:

- utworzenie w marcu 2000 r. Zakładu Opiekuńczo - Leczniczego w Chmielniku w miejsce zlikwidowanego oddziału ginekologiczno – położniczego i noworodków,
- dobudowa drugiej windy wraz z klatką schodową i dodatkowymi pomieszczeniami dla potrzeb ZOL,
- zakup respiratora i aparatu rentgenowskiego,
- dostosowanie pomieszczeń oddziałów szpitalnych i izby przyjęć do potrzeb osób niepełnosprawnych, zgodnie z obowiązującymi wymogami sanitarnymi,
- przekazanie podstawowej opieki zdrowotnej dla Miasta i Gminy Chmielnik oraz Gminy Gnojno,

- restrukturyzacja zatrudnienia.

W I kadencji jednostka pozyskała środki finansowe w kwocie 1.306 tys. zł. w tym:

- 280 tys. zł. z budżetu Powiatu Kieleckiego na remonty i utworzenie ZOLiR,
- 678 tys. zł. w ramach Programu Restrukturyzacyjnego w Ochronie Zdrowia,
- 348 tys. zł. z Ministerstwa Finansów na zapłacenie kosztów poniesionych przez Szpital w związku z wybudowaniem w 1998 r. kotłowni ekologicznej.

W połowie I kadencji zaczęła się bardzo pogarszać sytuacja finansowa Świętokrzyskiego Centrum Matki i Noworodka – Szpital Specjalistyczny w Kielcach. Jednostka uzyskiwała każdego roku ponad milionowe straty i konieczne było wprowadzenie programów oszczędnościowych. Ponadto Zarząd Powiatu podjął decyzję o zleceniu opracowania p.n. „Przeprowadzenie analizy finansowo - ekonomicznej oraz opracowanie operacyjnego i strategicznego planu rozwoju dla Szpitala”. Opracowane w jednostce i przez firmę zewnętrzną analizy oraz wynikające z nich wnioski zaczęto wdrażać w praktyce.

W konsekwencji w jednostce obniżono zatrudnienie oraz wdrożono nowy system pracy dla lekarzy, łączący pracę zmianową z systemem dyżurowym. Konieczne były także zmiany w kierownictwie Szpitala oraz przeprowadzenie wielu prac remontowych i modernizacyjnych. W Szpitalu zaplanowano również likwidację kuchni i pralni oraz zlecenie tych usług na zewnątrz.

Na wyniki finansowe jednostki w tym okresie miało także wpływ niekorzystne finansowanie usług medycznych z zakresu ginekologii i położnictwa.

W I kadencji jednostka pozyskała środki finansowe w kwocie 310 tys. zł., w tym:

- 120 tys. zł. z budżetu Powiatu na remonty i szkolenia pielęgniarek,
- 190 tys. zł. w ramach Programu Restrukturyzacyjnego w Ochronie Zdrowia (Program Restrukturyzacyjny „Centralna sterylizacja”).

Najwięcej problemów miały organy Powiatu Kieleckiego z funkcjonowaniem Powiatowego Centrum Usług Medycznych w Kielcach, które całą I kadencję prowadziło działalność w wynajętych budynkach. Działalność ta była prowadzona najpierw w Kielcach przy ul. Jagiellońskiej 74 a od 2000 roku w budynku przy ul. Kościuszki 3 w Kielcach, wynajmowanym od Wojewódzkiego Specjalistycznego Szpitala Zespołowego Kielcach. Jednocześnie prowadzone były rozmowy z Powiatem Skarżyskim i dyrekcją Obwodu

Lecznictwa Kolejowego w Skarżysku - Kamiennej w sprawie przejęcia nieruchomości w Kielcach.

W listopadzie 2002 r. (po drugim akcie notarialnym) doszło do połączenia i przejęcia nieruchomości Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej Obwodu Lecznictwa Kolejowego, sprzętu i aparatury medycznej oraz pracowników przy ul. Żelaznej 35 i jednostka zaczęła funkcjonować w tym budynku.

Ostatecznie Powiat Kielecki pozyskał nieruchomość przy ul. Żelaznej 35 w Kielcach, aktem notarialnym Nr 1881/2004 z dnia 11 marca 2004r., o wartości ponad 3 mln zł. Po przejęciu nieruchomości przez Powiatowe Centrum Usług Medycznych i włączeniu Specjalistycznej Przychodni Kolejowej konieczne było wprowadzenie zmian w działalności tej jednostki. Zarząd Powiatu przygotował „Koncepcję Rozwoju Powiatowego Centrum Usług Medycznych w Kielcach”, która została uchwalona przez Radę Powiatu na sesji w dniu 4 września 2002r.

W I kadencji jednostka pozyskała środki finansowe w kwocie 308 tys. zł., w tym:

- 192 tys. zł. z budżetu Powiatu na remont nowej siedziby, programy zdrowotne,
- 116 tys. zł. z w ramach Programu Restrukturyzacyjnego w Ochronie Zdrowia (Program Restrukturyzacyjny „Poradnia kardiologiczna” i restrukturyzacja zatrudnienia).

Dzięki działaniom podjętym przez jednostki, pomocy finansowej Powiatu Kieleckiego oraz przekazanym dodatkowym środkom finansowym możliwa była częściowa poprawa funkcjonowania powiatowych zoz.

Wzrosła ilość świadczonych usług medycznych, zmniejszono o około 40 etatów zatrudnienie oraz przeprowadzono pierwsze remonty i zakupy sprzętu medycznego.

Pomimo podjętych działań sytuacja finansowa naszych jednostek znacznie się pogorszyła.

Na koniec I kadencji zmniejszył się przychód ze Świętokrzyskiej Regionalnej Kasy Chorych do kwoty poniżej 13 mln zł. a straty finansowe na dzień 31 grudnia 2002 r. wyniosły łącznie ponad 2,6 mln zł.

Taka trudna sytuacja zakładów opieki zdrowotnej występowała we wszystkich jednostkach w kraju i była przede wszystkim wynikiem braku systemowych rozwiązań organizacyjno – prawnych i finansowych dla służby zdrowia w Polsce.

III. II KADENCJA, lata 2003-2006

W II kadencji kontynuowane były wszelkie działania mające na celu utrzymanie funkcjonowania powiatowych zoz w okresie niekorzystnej sytuacji dla polskiej służby zdrowia.

Organy Powiatu Kieleckiego ściśle współpracowały z Narodowym Funduszem Zdrowia w sprawach dotyczących zwiększenia kontraktów na świadczenia medyczne oraz czyniły działania dla pozyskiwania dodatkowych środków finansowych, w tym także na realizację programów dla osób niepełnosprawnych i dodatkowych programów zdrowotnych.

Dla trzech powiatowych zoz pozyskano dodatkowe zewnętrzne środki finansowe z:

- Ministerstwa Zdrowia w wysokości 170 tys. zł., na restrukturyzację zatrudnienia w 2003 r.,
- NFZ Oddział Świętokrzyski w Kielcach w wysokości ponad 3 mln zł. na pokrycie nadwykonań kontraktów zawartych w latach 2003 – 2006,
- Funduszy UE – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego, w łącznej wysokości 1.788.450 zł.

W 2004 r. powiatowe zakłady opieki zdrowotnej złożyły 5 wniosków aplikacyjnych do ZPORR o wartości ponad 3 mln zł. Ostatecznie do realizacji zakwalifikowane zostały trzy z nich na ogólną sumę ponad 2,4 mln zł., o wartości dofinansowania w wysokości 1.788.450 zł.:

- wykonanie termoizolacji budynku PCUM w Kielcach – 371.250 zł.,
- wyposażenie w sprzęt medyczny PCUM w Kielcach – 412.500 zł.,
- zakup mammografu i USG dla Pracowni Chorób Piersi przy Świętokrzyskim Centrum Matki i Noworodka -Szpital Specjalistyczny w Kielcach – 1.004.700 zł.

Powiatowe zoz wspólnie z Wydziałem Zdrowia i Polityki Społecznej przygotowały w 2005 r. programy restrukturyzacyjne i skorzystały z pomocy finansowej wynikającej z ustawy z dnia 15 kwietnia 2005 r. o pomocy publicznej i restrukturyzacji publicznych zakładów opieki zdrowotnej.

Dzięki tym programom zoz skorzystały z pożyczek restrukturyzacyjnych w łącznej wysokości 2.850 tys. zł. i mogły spłacić najpilniejsze zobowiązania wobec wierzycieli, w tym także wobec pracowników z tytułu tzw. „ustawy 203”.

W okresie II kadencji powiatowe zakłady opieki zdrowotnej znacznie poprawiły swoje funkcjonowanie, prawidłowo realizowały kontrakty z NFZ i świadczyły na wysokim poziomie usługi medyczne dla mieszkańców Powiatu Kieleckiego.

Szpital ma dobrą opinię wśród pacjentów a dzięki wykwalifikowanej kadrze lekarsko – pielęgniarskiej oraz właściwemu zarządzaniu wzrosła liczba leczonych pacjentów oraz wykorzystanie łóżek.

Poprawiły się także wyniki finansowe i jednostki były bliskie zbilansowania.

W latach 2003-2006 Powiat Kielecki przekazał dla jednostek dotacje w łącznej wysokości 3.563 tys. zł., w tym:

- Szpital Powiatowy w Chmielniku – 1.214 tys. zł.,
- Świętokrzyskie Centrum Matki i Noworodka - Szpital Specjalistyczny w Kielcach 1.364 tys.zł.
- Powiatowe Centrum Usług Medycznych w Kielcach – 985 tys. zł.

Ponadto Zarząd Powiatu udzielił jednostkom zwrotnych pożyczek w wysokości 1.256.720 zł.,

Dzięki tym dodatkowym środkom finansowym jednostki poprawiły swoje wyposażenie w sprzęt i aparaturę medyczną oraz remontowały i modernizowały pomieszczenia służące pacjentom.

W II kadencji nasze Szpitale uzyskały certyfikaty akredytacyjne oraz certyfikaty ISO 9001: 2000, potwierdzające wysoki poziom świadczonych usług medycznych.

IV. III KADENCJA, lata 2007-2008

Powiatowe zoz w pierwszych dwóch kadencjach przynosiły straty finansowe z powodu niedoszacowanych kontraktów z NFZ. Dopiero po wprowadzeniu od 1 lipca 2008r. nowego systemu rozliczania oraz dzięki znacznej pomocy finansowej Powiatu Kieleckiego jednostki zaczęły się bilansować.

W latach 2007 – 2008 nadal była monitorowana bieżąca działalność nadzorowanych powiatowych zakładów opieki zdrowotnej, poprzez zbieranie i analizę miesięcznych i kwartalnych informacji oraz sprawozdań z jednostek. W ramach nadzoru oceniana była realizacja planów finansowych, kontraktów z NFZ, dostępność i poziom udzielanych świadczeń medycznych oraz sytuacja bieżąca. Wnioski wynikające ze sprawowanego nadzoru

przedstawiane były członkom Zarządu Powiatu, na ich podstawie podejmowane były także doraźne działania i decyzje mające na celu lepsze funkcjonowanie jednostek. Przygotowywane były także informacje o bieżącej sytuacji jednostek, które były przedstawiane na każdej sesji Rady Powiatu, a także informacje półroczne i roczne z realizacji planów finansowych.

Wyniki finansowe powiatowych zoz za 2007 r. przedstawiały się następująco:

- Szpital Powiatowy w Chmielniku – wynik ujemny – 263.630,73 zł,
- Świętokrzyskie Centrum Matki i Noworodka Szpital Specjalistyczny w Kielcach- wynik ujemny -64.646,61 zł.,
- Powiatowe Centrum Usług Medycznych w Kielcach- wynik dodatni 47.785,82 zł,

Na ujemne wyniki finansowe jednostek w 2007 roku wpłynęła zła sytuacja finansowa służby zdrowia, niskie kwoty finansowania usług medycznych oraz konieczność wprowadzenia podwyżek dla personelu medycznego.

W 2008 r. wszystkie jednostki znacznie poprawiły swoje wyniki finansowe, które przedstawiały się następująco:

- Szpital Powiatowy w Chmielniku 348.528,81 zł.,
- Świętokrzyskie Centrum Matki i Noworodka – Szpital Specjalistyczny w Kielcach 1.624.300,86 zł.,
- Powiatowe Centrum Usług Medycznych w Kielcach 401.065,28 zł.

W okresie ostatnich dwóch lat dla powiatowych zoz pozyskano dodatkowe środki finansowe z:

- Ministerstwa Zdrowia w wysokości 400 tys. zł, na zakup aparatu RTG dla Szpitala Powiatowego w Chmielniku,
- Urzędu Miasta i Gminy Chmielnik w wysokości 97.000 zł. dla Szpitala Powiatowego w Chmielniku na wykonanie elewacji zewnętrznej Szpitala.

W latach 2007-2008 Powiat Kielecki udzielił dla jednostek dotacji w wysokości 3.160.000 zł., w tym dla :

- *Powiatowego Centrum Usług Medycznych w Kielcach* – 890.000 zł na remonty i zakupy sprzętu medycznego oraz sprzętu komputerowego z oprogramowaniem,
- *Szpitala Powiatowego w Chmielniku* – 1.067.000 zł na remonty, zakup sprzętu medycznego, zakup karetki transportowej,
- *Świętokrzyskiego Centrum Matki i Noworodka – Szpital Specjalistyczny w Kielcach* – 1.203.000 zł na remonty, zakupy sprzętu medycznego, montaż drugiej windy.

Ponadto Powiat udzielił zwrotnych pożyczek w wysokości 1.500.000 zł. oraz poręczeń kredytów w wysokości 300 tys. zł. dla PCUM w Kielcach i 550 tys. zł. dla Szpitala Powiatowego w Chmielniku.

Dodatkowe środki pochodziły także z Powiatowego Funduszu Ochrony Środowiska (200 tys. zł. dla PCUM w Kielcach na wymianę armatury i grzejników w Poradni Rehabilitacyjnej i Dziecięcej oraz w budynku głównym, 200 tys. zł. na dokończenie modernizacji i kuchni szpitalnej oraz termoizolację budynku w Szpitalu Powiatowym w Chmielniku, 200 tys. zł. na termomodernizację w Świętokrzyskim Centrum Matki i Noworodka – Szpital Specjalistyczny w Kielcach.

Pozyskano również dodatkowe środki z PFRON w łącznej wysokości 1.020.000 zł. (495 tys. zł. w roku 2007 oraz 525 tys. zł. w roku 2008) na realizację projektu pod nazwą „Powiat Kielecki przyjazny dla mieszkańców w ograniczaniu skutków niepełnosprawności”. Głównym realizatorem Programu jest Powiatowe Centrum Usług Medycznych w Kielcach.

W ramach Programu w latach 2007-2008 wyremontowano poradnię rehabilitacyjną, zakupiono sprzęt rehabilitacyjny oraz samochód przystosowany do przewozu osób niepełnosprawnych, przeznaczony do przewozu beneficjentów pomocy. Uruchomiona została wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego. Organizowane są dowozy grup beneficjentów z terenu Powiatu na rehabilitację do PCUM w Kielcach. Ponadto Powiat Kielecki dofinansował dodatkową kwotą 200 tys. zł. lidera Programu celem zwiększenia dostępności do rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Łączna wartość projektu na lata 2007 - 2010 wynosi 1.800.000zł.

W pierwszym kwartale 2009 r. wszystkie trzy powiatowe jednostki złożyły wnioski aplikacyjne do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego:

- 1) „Przebudowa i rozbudowa Szpitala Powiatowego w Chmielniku”,
wartość ok. 12 mln zł.
- 2) „Poprawa jakości i dostępności specjalistycznych usług medycznych w Województwie Świętokrzyskim poprzez rozbudowę kompleksu szpitalnego Świętokrzyskiego Centrum Matki i Noworodka w Kielcach oraz zakup nowoczesnej aparatury medycznej”,
wartość ok. 10 mln zł.
- 3) „Rozbudowa bazy lokalowej i sprzętowej Powiatowego Centrum Usług Medycznych w celu rozszerzenia i usprawnienia działalności medycznej i poprawy warunków pracy”,
wartość ok. 3 mln zł.

W okresie ostatnich dwóch lat w powiatowych zoz przeprowadzono szereg remontów i modernizacji. Dokonano również zakupów wysokospecjalistycznego sprzętu medycznego, co znacznie wpłynęło na poprawę jakości świadczonych usług medycznych.

Wszystkie powyższe zadania mogły być zrealizowane dzięki skutecznemu nadzorowi i pomocy finansowej organów Powiatu Kieleckiego oraz właściwej pracy kadry medycznej zatrudnionej w trzech powiatowych zoz.

V. Zakończenie

Ostatnie 10 lat funkcjonowania powiatowych zoz to ciągle restrukturyzacje i remonty, negocjowanie wyższych kontraktów z NFZ, spotkania i rozmowy ze związkami zawodowymi i kierownictwami jednostek, protesty i apele w sprawach lepszego finansowania samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej, zabieganie o dodatkowe środki finansowe oraz stały nadzór ze strony organu założycielskiego.

Konsekwencją tych działań są następujące efekty dotyczące naszych jednostek:

- 1) zostały w znacznej części zrestrukturyzowane, wyremontowane i zmodernizowane oraz wyposażone w sprzęt i aparaturę medyczną,
- 2) zwiększyły ilość i jakość świadczonych usług medycznych do poziomu ok. 10 tys. hospitalizacji i ok. 100 tys. porad specjalistycznych rocznie,
- 3) otrzymały znaczną pomoc finansową z budżetu Powiatu Kieleckiego , wysokość dotacji wyniosła łącznie ponad 8 mln zł.,
- 4) dzięki wspólnym działaniom z organem założycielskim uzyskały dodatkowe środki finansowe w wysokości ponad 8 mln zł. tj.:
 - ok. 1,5 mln zł. z Ministerstwa Zdrowia (w tym środki restrukturyzacyjne w I kadencji),
 - ok. 2,2 mln zł. z tytułu 70% umorzenia pożyczek restrukturyzacyjnych po zrealizowaniu programów restrukturyzacyjnych uchwalonych przez Radę Powiatu w 2005 r.,
 - ok. 1,7 mln zł. ze ZPORR z tytułu realizacji trzech wniosków aplikacyjnych,
 - ok. 3 mln zł. z PFRON (w tym 1,5 mln zł. z aktualnie realizowanego Programu),
- 5) dwa szpitale naszego Powiatu uzyskały certyfikaty ISO 9001-2000,
- 6) zmniejszyły zatrudnienie z 570 etatów do 480 etatów (głównie w części administracyjnej) oraz zwiększyły do ponad 80% udział pracowników działalności podstawowej,

- 7) zwiększyły wartość majątku Powiatu z ok. 7 mln zł. do ok. 24 mln zł. (w tym pozyskano nieruchomość przy ul . Żelaznej 35 w Kielcach dla Powiatowego Centrum Usług Medycznych oraz dobudowano ZOLiR w Chmielniku),
- 8) zwiększyły swoje przychody ponad 2 – krotnie tj. z ok. 14 mln zł. w 1999r. do ok. 34 mln zł. w 2008r.,
- 9) przygotowały trzy wnioski aplikacyjne do Regionalnego Programu Operacyjnego na łączną kwotę ponad 20 mln zł.,
- 10) rady społeczne odbyły łącznie ponad 115 posiedzeń, na których podejmowały wiele uchwał i opinii istotnych dla działalności i funkcjonowania naszych jednostek.

Przedstawiając Wysokiej Radzie tą syntetyczną informację Zarząd Powiatu w Kielcach uważa, że możliwe jest dalsze, dobre funkcjonowanie powiatowych zoz w obecnej formie organizacyjno – prawnej.

Warunkiem wstępnym jest jednak świadczenie przez jednostki usług medycznych na wysokim poziomie, stała troska o pacjenta oraz efektywny nadzór ze strony organu założycielskiego.

Natomiast warunkiem zasadniczym jest pełne finansowanie realizowanych świadczeń medycznych przez Narodowy Fundusz Zdrowia oraz stabilizacja systemu zdrowotnego w Polsce.

Opracował:

Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej

Starostwa Powiatowego w Kielcach

Kielce, maj 2009r.